

Inhoudsopgave

Dankwoord	11
Inleiding	15
Een schrijver aan het werk	15
Onderzoeksvragen en -begrippen	19
Opzet van de studie	26
Hoofdstuk 1.	
Spectators en emotionele cultuur	31
1.1 Nederlandse spectator-schrijvers en hun idealen	31
– <i>De Heer Spectator: een prekende Homo Ludens</i>	31
– <i>Verlichte thematieken</i>	35
– <i>Achtergronden van de auteurs</i>	38
– <i>Onderscheid met andere tijdschrifttypen</i>	50
1.2 Het lezerspubliek	52
– <i>De zich emanciperende, burgerlijke lezer?</i>	52
– <i>Populariteit van het genre</i>	61
– <i>Lezersbrieven en het anonieme rollenspel</i>	66
1.3 Emotionele cultuur en geschiedenis	70
– <i>Spectators en de omgang met hartstochten</i>	70
– <i>Historische normen, cognities en woorden rondom emoties</i>	72
– <i>Een klein emotie-lexicon voor de achttiende eeuw</i>	78
– <i>Emotionele cultuur gerepresenteerd in een literaire bron</i>	84
Hoofdstuk 2.	
Sekse en de dwingelandij der hartstochten	90
2.1 Een emotionele woordenstrijd tussen Grietje Kenouil en de Hollandsche Spectator	90
– <i>De handschoen geworpen</i>	90
– <i>Grietje Kenouil neemt de handschoen op</i>	92
– <i>Getuigenis van een secundant</i>	94
2.2 Retoriek van de beheersing	95
– <i>Sekse-verhoudingen en macht</i>	95
– <i>De tirannie van heerszucht en toorn</i>	99
– <i>Mannelijke beheersing versus vrouwelijke overgave</i>	106
– <i>Symboliek en intertextualiteit</i>	111

2.3	Het stereotype van het 'kwade wijf'	118
	– <i>Grietje, Kenau en Xantippe</i>	118
	– <i>Vrouwenmacht in de vroegmoderne tijd</i>	122
		125
2.4	De notie van de 'emotionele' vrouw	125
	– <i>Historisering en problematisering</i>	129
	– <i>Gender: een nieuwe visie op sekse en emoties</i>	133
	– <i>Sekse als fundamentele betekeniscategorie en machtsmiddel</i>	

Hoofdstuk 3.

Typologie van de *Personae Intemperantes*

3.1	Behaagzieke juffers: de coquette	135
	– <i>Haar psychische constitutie</i>	137
	– <i>Opnieuw een verstoorde orde</i>	142
	– <i>De coquette als kuise vrouw?</i>	144
		147
3.2	Petits-mâtres, lichtmissen en onanerende jongeren	147
	– <i>Narcistische verlangens van de petit-maitre</i>	151
	– <i>Verwijfdheid, of: de glijdende schaal van sekse</i>	155
	– <i>Lichte lusten van de libertijnse lichtmis</i>	159
	– <i>Excessen van de onanerende jeugd</i>	164
3.3	De geldzuchtige vrek	164
	– <i>Gierigheid als blinde drift</i>	165
	– <i>Een oude grijsaard</i>	167
	– <i>Nationale spaarzaamheid</i>	168
3.4	Dwepende predikanten en 'vrome' gelovigen	168
	– <i>Het ideaal van een redelijke godsdienst</i>	171
	– <i>Godsdienstige dwepers in de Republiek</i>	173
	– <i>Uitwassen in devotie en emotie</i>	180
	– <i>Verwantschap en (zelf)kritiek</i>	183
3.5	De geleerde en de savante: een ongelijk koppel	183
	– <i>Geleerden: de band tussen studie en hypochondrie</i>	187
	– <i>Savantes: heerszucht, leeszucht en een verwaarloosd gezin</i>	193
3.6	Emotie, identiteit en sekse	

Hoofdstuk 4.

Beschaving in excès: psychologie als cultuurkritiek

4.1	De weelde en het verval van de natie	200
	– <i>Een collectieve zucht naar zingenot</i>	201
	– <i>Consumptiedrift en nationale improductiviteit</i>	202
	– <i>Aristocratisering, feminisering, verfransing</i>	207
		209
4.2	Het gemoed onder verschillende regerings- en maatschappijvormen	214
	– <i>Despotie, monarchie en republiek</i>	214
	– <i>De wilde en de beschaafde mens: natuurstaat versus geciviliseerde wereld</i>	216

4.3	Verwaarloosde emoties: het tekort van de opvoeding	221
	– <i>Tedere moeders</i>	222
	– <i>Dubieus dienstpersoneel</i>	224
	– <i>Afwezige of adellijke vaders</i>	227
	– <i>Francofiële scholing</i>	231
4.4	Bewogen lezen	234
	– <i>Een leesrevolutie?</i>	234
	– <i>Het gevaar van de roman</i>	235
	– <i>De zedenkundige waarde van Richardsons romans</i>	238
	– <i>Overige karaktervormende lectuur</i>	242
4.5	Cultuurpsychologie avant la lettre	244

Hoofdstuk 5.

	Lichaam en ziel: de medische en wijsgerige psychologie	248
5.1	Gepopulariseerde medische visies op het gemoed	248
	– <i>Bloed, slijm en gal: de humoraalpathologie</i>	250
	– <i>Fysieke aanleg en karakter: de temperamentenleer</i>	252
	– <i>Zenuwspanningen en vezelsterktes: de neurofysiologie</i>	260
5.2	Zielkunde vanuit wijsgerig perspectief	265
	– <i>Een problematisch onderwerp</i>	265
	– <i>Het ontstaan van emoties</i>	266
	– <i>De ‘raison’ van de gemoedsbewegingen</i>	272
	– <i>Over de ethische waarde van het genoegen</i>	276
	– <i>Stoïcisme en Epicurisme</i>	280
	– <i>De mens als machine of beest</i>	283
	– <i>Universele ‘hartstochten’?</i>	287
5.3	Christendom, Humanisme en Verlichting: een drievoudig stempel	291

Hoofdstuk 6.

	De nieuwe sensibiliteit	295
6.1	Uitbarstingen van het gevoelige gemoed	296
	– <i>Een cultus van het gevoel</i>	298
	– <i>Het belang van medelijden en mensenliefde</i>	299
6.2	Mannelijke tranen en weldaden	303
	– <i>De tranenstromen van de gevoelige man</i>	303
	– <i>Het optreden als menslievende held</i>	306
	– <i>De mensenvriend sociaal geprofileerd</i>	309
	– <i>Een retoriek van de traan</i>	313
6.3	Vrouwelijke omhelzingen en gedomesticeerde labiliteit	317
	– <i>Huiselijk huwelijksgeluk</i>	317
	– <i>Liefde, achting en vriendschap</i>	320
	– <i>Sekse als bestemming</i>	327
	– <i>Assimilatie van het gelijkheidsdenken</i>	334

6.4	Ressentimenten jegens het sentiment	344
	– <i>Modieuze overgevoeligheid</i>	344
	– <i>Sentimentele lectuur en andere problematische invloedsfactoren</i>	347
6.5	Temporaliteit en continuïteit in een emotionele cultuur	352
Conclusies		359
	Emoties zonder sekse?	359
	Sekse als betekenisverlener	362
	Emotie, identiteit, context en macht	364
	Gemoederen in beweging	365
	Verdere lijnen	368
	Lijst van bestudeerde spectatoriale geschriften	373
	Lijst van geraadpleegde literatuur	377
	Herkomst van de afbeeldingen	400
	Summary	403
	Register	409
	Over de auteur	416